

نقش دولت در بین‌المللی‌سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور: مطالعه‌ای کیفی

سحر ولیمقدم زنجانی^۱، نقی کمالی^{۲*}، محمد مجتبی زاده^۳

دریافت: ۱۳۹۷/۱۱/۰۲ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۱۳ چاپ: ۱۳۹۸/۰۴/۳۱

چکیده

زمینه و هدف: بین‌المللی‌سازی واکنشی فعال و مبتکرانه به پدیده جهانی شدن است. بین‌المللی‌سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی با توجه به تاکید اسناد بالادستی از قبیل برنامه‌ی ششم توسعه، سند چشم‌انداز بیست ساله و برنامه‌ی تحول آموزش پزشکی یک اولویت و ضرورت است. نظر به پیچیدگی و سطوح مختلف بین‌المللی‌سازی آموزش عالی از یک سو و وابستگی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور به نظام دولتی از سوی دیگر محقق در صدد تعیین نقش دولت در بین‌المللی‌سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی بود.

روش بررسی: پژوهش از نوع کیفی بوده و داده‌های مطالعه بر اساس نظریه زمینه‌ای از طریق بررسی متون و مصاحبه با خبرگان جمع‌آوری گردید. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل صاحب‌نظران مدیریت آموزشی و مدیران ارشد اجرایی مرتبط در وزارت بهداشت و دانشگاه‌های علوم پزشکی بود، مصاحبه با ۲۰ نفر از خبرگان با روش نمونه‌گیری نظری و هدفمند تا حد اشباع نظری انجام و تحلیل داده‌ها با روش تحلیل مقایسه‌ای ثابت و انجام مراحل کدگذاری باز، محوری و گزینشی صورت گرفت.

یافته‌ها: مطابق نظریه زمینه‌ای عوامل شریطی دولت با ۶ عامل (وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی - نهادهای قانونی و سیاستگذار - اسناد ملی - امنیت ملی - زبان و فرهنگ - فناوری اطلاعات)، راهبردهای دولت با ۷ عامل (سیاست پژوهی - سیاستگذاری - قانونگذاری - برنامه‌ی راهبردی - سیاست خارجی - بودجه - تجاری‌سازی آموزش) و عوامل پیامدی با ۴ عامل (توسعه‌ی علمی - اقتصادی - سیاسی - فرهنگی) شناسایی و ارتباط بین عوامل یاد شده در دیاگرام نظریه زمینه‌ای ارائه گردید.

نتیجه‌گیری: بین‌المللی‌سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی به عنوان یک پدیده با تبعات ملی و فراملی مستلزم ایفای نقش دولت در ایجاد بستر، اجرای راهبردها و تحقق پیامدهای مورد انتظار است.

واژگان کلیدی: بین‌المللی‌سازی، آموزش عالی، دولت، دانشگاه علوم پزشکی، نظریه زمینه‌ای.

این مقاله بدین صورت ارجاع داده شود:

Valimoghdam S, Kamali N, MojtabaZadeh M. Role of Government in Internationalization of Higher Education in Universities of Medical Sciences of the Country: A Qualitative Resear. J Med Educ Dev. 2019; 12 (33): 66-88

۱- گروه مدیریت آموزشی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

۲- گروه علوم تربیتی و روانشناسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی زنجان، ایران.

۳- گروه برنامه ریزی علوم اداری و مدیریت، واحد خدابنده، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خدابنده، ایران.

*نویسنده‌ی مسوول: گروه علوم تربیتی و روانشناسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی زنجان، ایران. kamali-naghi@yahoo.com

مقدمه

در چند دهه‌ی گذشته در پرتو جهانی شدن تغییرات چشمگیر در عرصه سیاست، اقتصاد، فرهنگ و ارتباطات در سراسر جهان به وقوع پیوسته است. جهانی سازی به معنای جریان افتادن فناوری، اقتصاد، دانش، ارزش‌ها و ایده‌ها بر فراز مرزها است و کشورها بدون در نظر گرفتن تاریخ، سنن و فرهنگ در معرض جهانی سازی قرار می‌گیرند (۱). به باور متخصصان، دانشگاه‌ها تحت تاثیر جهانی شدن هستند و این پدیده در تمام سطوح و ابعاد آموزش عالی تاثیرات عمیق به جای گذاشته و چالش‌های جدید برای آموزش و پژوهش، ساختار دانشگاه و راهبرد کلی آموزش بوجود آورده است (۲) به واقع همه دانشگاه‌ها بین المللی و جهانی نیستند اما همه آنها تحت تاثیر فرایندهای جهانی و جهانی شدن قرار دارند (۳). در خصوص ارتباط جهانی شدن با بین المللی سازی آموزش عالی، نایت بیان می‌کند که این دو به طور پویا با یکدیگر در ارتباط‌اند و بین المللی سازی واکنشی فعال و مبتکرانه به جهانی شدن است (۱) و بین المللی سازی آموزش عالی را «فرایند ادغام ابعاد بین المللی، بین فرهنگی و جهانی برای اهداف و کارکردهای یاددهی-یادگیری، تحقیق و خدمات آموزش عالی» بیان کرده است (۴). در خصوص چرایی بین المللی سازی و علل گرایش دولتمردان و روسای دانشگاه‌ها به این پدیده دلایل مختلفی عنوان شده است که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: دلایل سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و دانشگاهی (۵) به واقع بین المللی سازی نه تنها یک ضرورت بلکه پاسخی مبتنی بر آینده نگری است زیرا محیط محدود و ایزوله دیگر نمی‌تواند به اهداف گسترده آموزش عالی جامعه عمل بپوشاند (۶).

کوراج سال ۲۰۱۸ در مقاله‌ای تحت عنوان «سیاست‌های ملی برای بین المللی سازی آموزش عالی» مهم‌ترین نقش دولت در خصوص بین المللی سازی آموزش عالی را وجود تفکر

راهبردی یاد کرد و عنوان داشت در کشورهایی که دانشگاه‌ها وابستگی دولتی دارند سیاست‌های دولت برای بین المللی شدن مهم است به نحوی که ۴۱ درصد دانشجویان بین المللی در سراسر جهان در ۹ کشور مشغول به تحصیل هستند که برنامه‌ی راهبردی در سطح ملی برای بین المللی سازی آموزش عالی دارند و دو سوم آنها زبان انگلیسی را به عنوان زبان آموزش خود انتخاب نموده‌اند (۷). در مطالعه‌ی «نقش دولت در بین المللی سازی آموزش عالی» که لی سال ۲۰۱۶ در کشور چین انجام داد، مهم‌ترین نقش‌های دولت را حمایت، طراحی استراتژی و برنامه ریزی کلان، تامین کننده اصلی منابع مالی، مدیریت کلان اجرایی، هماهنگ کننده و ناظر اصلی بین المللی شدن دانشگاه‌ها شناسایی نمود (۸). در مطالعه‌ی «روند بین المللی سازی آموزش عالی» که سال ۲۰۱۵ توسط دانشگاه اکسفورد انتشار یافت به نقش دولت‌ها و برنامه‌های راهبردی آنها در توسعه‌ی بین المللی سازی آموزش عالی تاکید شده است. در کشور روسیه برنامه «5-100-2020» اشاره به دستیابی ۵ دانشگاه کشور روسیه تا سال ۲۰۲۰ به ۱۰۰ دانشگاه تراز اول دنیا دارد، بودجه‌ی قابل توجهی نیز برای سرمایه گذاری در پیشبرد این برنامه لحاظ گردیده است. یکی دیگر از اهداف مهم این برنامه تشویق دانشجویان از سراسر جهان برای تحصیل در این کشور و در مقابل بورس تحصیلی دانشجویان روسی برای تحصیل در خارج از کشور است. این کشور ۱۳۳٫۳ میلیون دلار برای ۳۰۰۰ روسی جهت تحصیل در مقطع تحصیلات تکمیلی در خارج از کشور هزینه کرده است و از این روش، به‌عنوان یک روش استراتژیک برای کاهش فرار مغزها یاد شده است. کشور آلمان نیز در آخرین برنامه‌ی تحولی خود تا سال ۲۰۲۰ نسبت به تحصیل دانشجویان آلمانی در خارج از مرزهای این کشور برنامه ریزی نموده است، بورس تحصیلی ۱۱۸٫۰۰۰ دانشجوی آلمانی برای اعزام به خارج از کشور و در مقابل افزایش ۱۷

و همکاران مهم‌ترین چالش‌های آموزش عالی بین المللی در دانشگاه شهید بهشتی را از دیدگاه اساتید عوامل مالی، فرهنگی، فناورانه، ساختاری، دیپلماتیکی و دانشگاهی شناسایی کردند (۱۳).

جمع بندی مطالب پیش گفت نشان می‌دهد که کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه برای بین المللی سازی آموزش عالی برنامه‌های مهم و اولویت داری در سطح دولت اتخاذ نموده‌اند. از آنجا که بین المللی سازی آموزش عالی از یک سو پدیده‌ای پیچیده و وابسته به کنش‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است و از سوی دیگر مطابق اسناد بالادستی از قبیل برنامه‌های چهارم، پنجم و ششم توسعه، سند چشم انداز بیست ساله، سند جامع علمی کشور و برنامه‌ی تحول آموزش پزشکی به عنوان یک اولویت در سیستم مدیریتی دانشگاه‌های علوم پزشکی تعریف گردیده تبیین نقش دولت در این خصوص حائز اهمیت است. با توجه به منابع در اختیار، مطالعه‌ای که در سطح کشور به بررسی نقش دولت در بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور پردازد در دسترس نبود، لذا پژوهش‌گر بر آن شد تا با مطالعه‌ای کیفی و از دیدگاه خبرگان به تعیین نقش دولت در بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی پردازد.

روش بررسی

رویکرد تحقیق از نوع کیفی است که با روش نظریه زمینه‌ای انجام شد. نظریه زمینه‌ای همان طور که مبتکران آن مانند گلیزر، اشتراوس و کوربین تاکید کرده‌اند در زمینه‌هایی بهره‌گیری می‌شود که پژوهش‌های اندکی صورت پذیرفته و نظریه‌ی چارچوب داری در دست نباشد، در واقع در این روش به جای آزمون یک نظریه‌ی از قبل موجود به نظریه پردازی جدید پرداخته می‌شود (۱۴) از آنجا که روش زمینه‌ای با اتخاذ پارادایم تفسیرگرایی اجتماعی، استدلال استقرایی-اکتشافی و رویکرد قیاسی قادر به تولید نظریه‌های مبتنی بر

درصدی دانشجویان بین المللی طی یک برنامه ۵ ساله از راهبردهای دولت برای توسعه آموزش عالی بین المللی است. کشور ایالات متحده آمریکا که خود بزرگترین جذابترین مقصد برای تحصیل دانشجویان از سراسر جهان است، طی برنامه‌ای پنج ساله تحت عنوان « نسل تحصیل در خارج از کشور» تا سال ۲۰۱۹ قصد افزایش اعزام دانشجویان آمریکایی به سایر کشورها را دارد. کشورهای مالزی، تایلند و ژاپن برنامه‌ی راهبردی در سطح دولت به منظور بین المللی سازی آموزش عالی دارند که مهم‌ترین شاخص‌های آن: افزایش کیفیت خدمات آموزشی و پژوهشی، توسعه‌ی ارتباط صنعت با دانشگاه، کاهش وابستگی دانشگاه‌ها به منابع دولتی، افزایش فرصت‌های جذب و سرمایه گذاری خارجی، توسعه‌ی یادگیری زبان انگلیسی، بورس تحصیلی دانشجویان و جذب دانشجوی خارجی است (۹). زمانی منش و همکاران در مطالعه‌ی خود عوامل موثر بر بین المللی سازی آموزش علوم پزشکی را از دیدگاه اساتید دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی به ترتیب عوامل سیاسی، مالی، مدیریتی، اطلاع رسانی، دانشگاهی و فرهنگی عنوان کردند (۱۰). در مطالعه‌ی دیگر زمانی منش و همکاران در مدل خود برای بین المللی سازی دانشگاه‌های علوم پزشکی به دو دسته عوامل زیر بنایی (شرایط جهانی و منطقه‌ای، شرایط فرهنگی و اقتصادی، شرایط سیاسی و امنیتی) و عوامل روبنایی (مدیریت و منابع انسانی، همکاری علمی، فضا و تجهیزات، برنامه‌های درسی، فعالیت‌های فوق برنامه، نظارت و بازرینی، فرهنگ دانشگاهی) برای بین المللی سازی دست یافتند (۱۱). عارفی و عزیزی به بررسی وضعیت مولفه‌های فناوری‌های نوین، زبان انگلیسی، همکاری علمی و پژوهشی بین المللی در دانشگاه تهران و شهید بهشتی از دیدگاه اعضا هیات علمی، کارکنان و دانشجویان برای امکان‌سنجی بین المللی شدن این دانشگاه‌ها پرداختند و نتیجه‌ی مطالعه نشان داد که امکان بین المللی شدن این دانشگاه‌ها کمتر از حد متوسط و مورد انتظار است (۱۲). فتحی و اجارگاه

مدیران ارشد اجرایی حوزه ریاست، معاونت‌های آموزش، پژوهش و امور بین الملل در سطح دانشگاه‌های کلان مناطق علوم پزشکی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (۴۶ نفر) بود تا از بهترین فرد اطلاعات مورد نیاز اخذ شود. هومن حجم نمونه در نمونه گیری هدفمند برای گروه‌های همگن را ۶ تا ۸ نفر پیشنهاد می‌کند (۱۵) لذا پژوهشگر اقدام به برقراری تماس با فهرست خبرگان و کسب رضایت جهت برقراری جلسه ملاقات حضوری و یا مصاحبه تلفنی نمود. به منظور تعیین کفایت نمونه گیری از روش اشباع نظری استفاده شد، اشباع نظری به معنای این است که پژوهشگر با پرسیدن سوال‌های مکرر متوجه شود که داده‌های جدید بینش تازه‌ای را آشکار نمی‌نمایند در این مطالعه پس از انجام ۲۰ مصاحبه با مشخصات جدول ۱ که هریک به طور میانگین ۴۵ دقیقه بطول انجامید با پرسیدن سوالات باز و بحث پیرامون مقوله-های شناسایی شده از بررسی متون و مصاحبه‌های پیشین اشباع داده‌ها حاصل گردید، با اخذ رضایت مصاحبه بصورت فایل صوتی ضبط و پژوهش‌گر آن‌ها را تبدیل به متن نمود.

داده است به‌عنوان روش انجام پژوهش انتخاب شد تا از دیدگاه خبرگان، نقش دولت در بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور تبیین گردد. با توجه به پارادایم پژوهش سوالات اصلی عبارت بود از اینکه دولت در بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی چه نقشی دارد؟ ارتباط بین نقش‌های مختلف دولت در فرایند بین المللی سازی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور چگونه باید باشد؟

داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعه‌ی متون و مصاحبه نیمه ساختار یافته گردآوری شد. ابتدا پژوهش‌گر با مطالعه کتب، انواع اسناد و مقالات معتبر داخلی و خارجی به جمع آوری داده‌های مرتبط و غوطه وری (درگیری طولانی مدت) در موضوع پژوهش پرداخت. داده‌های مصاحبه حاصل مصاحبه نیمه ساختار یافته از خبرگانی بود که با روش نمونه گیری نظری انتخاب شدند، در نمونه گیری نظری که به‌عنوان روش غالب در نظریه زمینه‌ای شناخته می‌شود نمونه‌ها به شکلی انتخاب می‌شوند که به خلق تئوری کمک کنند (۱۴) جامعه‌ی آماری شامل اساتید برجسته مدیریت آموزشی (۱۰ نفر) و

جدول ۱: مشخصات مصاحبه شونده‌گان

مشخصات	فراوانی و درصد فراوانی
جنسیت	زن: ۳ نفر (۱۵٪) مرد: ۱۷ نفر (۸۵٪)
سن	میانگین: ۵۲±۳ سال
مدرک تحصیلی	دکترای علوم پزشکی: ۱۵ نفر (۷۵٪) دکترای مدیریت آموزشی: ۵ نفر (۲۵٪)
رتبه‌ی علمی	استاد: ۶ نفر (۳۰٪) دانشیار: ۱۰ نفر (۵۰٪) استادیار: ۴ نفر (۲۰٪)
محل اشتغال	دانشگاه علوم پزشکی: ۱۰ نفر (۵۰٪) وزارت بهداشت: ۷ نفر (۳۵٪) وزارت علوم و دانشگاه آزاد: ۳ نفر (۱۵٪)

کدگذاری محوری (شناسایی ارتباط منطقی و علی بین مقوله‌ها و شناسایی مقوله‌های هسته‌ای) و کدگذاری گزینشی (شناسایی ارتباط بین مقوله‌های هسته‌ای با پدیده در سه دسته عوامل شرایطی، راهبردها و پیامدها) انجام و در نهایت ارتباط بین عوامل از طریق جایگذاری هریک در دیگرام نظریه

تحلیل داده‌های نظریه زمینه‌ای از طریق روش تحلیل مقایسه‌ای ثابت داده‌ها که به تحلیل تطبیقی بخش‌های متفاوت داده‌ها بر حسب شباهت‌ها و تفاوت‌ها اطلاق می‌شود انجام شد (۱۶). بدین منظور کدگذاری به ترتیب کدگذاری باز (کدگذاری کلیه‌ی مفاهیم و اختصاص یک مقوله برای هر مفهوم)،

زمینه‌ای شناسایی شد. برای حصول اطمینان از کیفیت و اعتبار مطالعه از راهبردهای پیشنهادی اشتراوس و کوربین شامل: رعایت اصول روش شناسی (نمونه گیری نظری-اشباع نظری-مقایسه مداوم و ساخت تئوری)، مشخص کردن هدف تحقیق مناسب، خودآگاهی، آموزش و مطالعه‌ی مداوم در مورد تحقیقات کیفی، بازتاب پذیری (حساسیت، همدلی، احترام و صداقت محقق)، مشارکت جویی (استفاده از نظرات دیگران و مقایسه‌ی نظری) و آگاهی روش شناسی در طول تحقیق استفاده شد (۱۷).

عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی، ۴۹۱ مفهوم از طریق بررسی متون و مصاحبه با خبرگان گردآوری شد. در کدگذاری باز به هر مفهوم با توجه به بار علی و معنایی یک عامل اختصاص و در مجموع ۱۷ عامل شناسایی شد، در کدگذاری محوری با استفاده از روش تحلیل مقایسه‌ای ثابت داده‌ها، ارتباط بین عوامل در یک سطح بالاتر به لحاظ انتزاعی بررسی و منجر به شناسایی ۳ عامل عمده گردید. در کدگذاری گزینشی ارتباط بین عوامل مختلف از طریق تقسیم بندی به سه دسته عوامل شرایطی، راهبردی، پیامدها و جایگذاری در دیاگرام نظریه زمینه‌ای تعیین گردید. جدول ۲ نتایج کدگذاری باز و محوری را نشان می‌دهد.

یافته‌ها

به منظور تعیین نقش دولت در بین المللی سازی آموزش

جدول ۲: عوامل اصلی و فرعی نقش دولت در بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه های علوم پزشکی

عوامل اصلی	عوامل فرعی
عوامل حاکمیتی	وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی
	نهادهای قانونی و سیاستگذار
	زبان و فرهنگ
	فناوری اطلاعات
	اسناد ملی
	امنیت ملی
راهبردهای دولت	سیاست پژوهی
	سیاستگذاری
	قانونگذاری
	برنامه‌ی راهبردی
	سیاست خارجی
توسعه‌ی کشور	بودجه‌ی آموزش عالی
	تجاری سازی آموزش عالی
	توسعه‌ی علمی
	توسعه‌ی اقتصادی
	توسعه‌ی سیاسی
	توسعه‌ی فرهنگی

از مدیران امور بین الملل وزارت (کد ۴): "تعدد نهادهای مختلف در حوزه‌ی سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری بین المللی سازی آموزش عالی یکی از چالش‌های موجود در این ارتباط است و می‌بایست اراده‌ای جهت همسو سازی قوانین، دیدگاه‌ها و اهداف نهادهای مختلف دولتی و غیر دولتی در راستای بین المللی سازی آموزش عالی در سطح کلان صورت پذیرد".

۱-۳ زبان و فرهنگ

• زبان

زبان یکی از مهم‌ترین ابزارهای تبادل دانش، ارزش و عقاید ملی و مذهبی است. تجربه‌ی بسیاری از کشورهای جهان از جمله هند و کشورهای آسیای جنوب شرقی نشان می‌دهد که بهره‌گیری از زبان انگلیسی در کنار زبان رسمی کشور در توسعه‌ی آموزش عالی بین المللی نقش مهمی دارد. از منظر چند تن از مدیران و اساتید (کدهای ۱-۱۰-۱۷-۲۰): "در حال حاضر یکی از مهم‌ترین موانع جذب دانشجوی خارجی در کشور ما مساله زبان است، برنامه ریزی جهت آشناسازی و آموزش دانشجویان خارجی با زبان و ادبیات فارسی و در کنار آن توسعه‌ی مهارت زبان دوم کارکنان و اساتید دانشگاه و عموم مردم از ضروریات بین المللی سازی دانشگاه‌ها محسوب می‌شود که نیازمند اهتمام جدی در سطح دولت و جامعه دانشگاهی است".

• فرهنگ

اهمیت فرهنگ یک کشور در بین المللی سازی آموزش عالی از آنجا نشأت می‌گیرد که فرهنگ جامعه‌ی دانشگاهی و عموم جامعه باید پذیرش بین المللی شدن را داشته باشد. از دیدگاه یکی از استاد مدیریت آموزشی (کد ۸): "در فرایند بین المللی سازی آموزش عالی باید از سه منظر به موضوع فرهنگ نگرست، اول حفظ هویت ملی - مذهبی در مقابل پدیده‌ی جهانی شدن، دوم معرفی فرهنگ ایرانی - اسلامی

۱. عوامل حاکمیتی

۱-۱ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

نظام آموزش عالی ایران به دو دسته دانشگاه‌های دولتی و غیر دولتی تقسیم بندی می‌شود در شاخه‌ی دولتی دانشگاه‌ها و موسسه‌های آموزشی و پژوهشی پزشکی، وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی هستند. بخش عمده فعالیت‌های بین المللی سازی آموزش عالی این وزارت از طریق اداره امور بین الملل و معاونت آموزشی پیگیری می‌شود. با توجه به وابستگی دانشگاه‌های علوم پزشکی از جهات مختلف رهبری، مدیریت، تامین منابع و نظارت به وزارت بهداشت بدون شک این نهاد نقش اصلی در پیشبرد اهداف بین المللی سازی آموزش علوم پزشکی خواهد داشت. از اساتید مدیریت آموزشی (کد ۶) گفت: "وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به منظور بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی می‌بایست سیاست و برنامه‌ی راهبردی، ساختار و منابع لازم، هماهنگی بین وزارتخانه و سایر نهادها و نظارت بر روند بین المللی سازی مطابق اهداف مورد انتظار را پیش بینی و اجرا نماید".

۱-۲ نهادهای قانونی و سیاست‌گذار

علاوه بر وزارت علوم و وزارت بهداشت نهادهای قانونی و سیاست‌گذار متعددی در سطح کشور در رابطه با بین المللی سازی دانشگاه‌ها وجود دارد از جمله: مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجلس شورای اسلامی، وزارت امور خارجه، وزارت اطلاعات، وزارت کشور، وزارت آموزش و پرورش، معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، ستاد راهبری نقشه جامع علمی، فرهنگستان علوم و علوم پزشکی، کمیسیون ملی یونسکو، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، شورای گسترش زبان فارسی، مرکز بین المللی آموزش عالی ایران، کمیته جذب نخبگان و ده‌ها نهاد دولتی و غیر دولتی دیگر. از دیدگاه یکی

و میزان آمادگی برای مقابله با جنگ‌های خارجی از منظر امنیت نظامی، میزان احترام مردم یک کشور به تفاوت‌های بین فرهنگی از منظر امنیت فرهنگی، وجود نظام دادخواهی و رسیدگی به شکایات بصورت عادلانه از منظر امنیت قضائی و توجه یک کشور به مسائل محیط زیست از منظر امنیت زیست محیطی مسائلی هستند که توسعه یافتگی آن‌ها در بین المللی سازی آموزش عالی حائز اهمیت است. به گفته یکی از معاونین آموزشی دانشگاه‌ها (کد ۵): "وقتی دانشجو یا استادی قصد عزیمت به کشور دیگر را داشته باشد، امنیت ملی کشور مقصد اولین موضوعی است که فرد نیاز دارد از آن اطمینان کسب نماید، توسعه‌ی ابعاد امنیت ملی از مهم‌ترین اولویت‌های دولت در مسیر بین المللی سازی آموزش عالی باید باشد از سوی دیگر دشمنان جمهوری اسلامی در سال‌های اخیر تبلیغات و سرمایه گذاری وسیعی برای خدشه‌دار کردن چهره‌ی امنیت ایران در اذهان عمومی نموده‌اند، در این شرایط دولت‌مردان و جامعه‌ی دانشگاهی وظیفه دارند از مسیر آموزش عالی این ذهنیت را تغییر دهند تا حقیقت و ظرفیت‌های علمی و فرهنگی کشور را به جهانیان معرفی نمایند."

۲- راهبردهای دولت

۱-۲ سیاست پژوهی

گام نخست در اتخاذ سیاست‌های کلان دولت، سیاست پژوهی است. اهمیت سیاست پژوهی در این مطالعه از آنجا نشأت می‌گیرد که سیاست‌گذاری در زمینه‌ی بین المللی سازی آموزش عالی نیازمند آگاهی و شناخت از ابعاد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و نظام دانشگاهی کشور، منطقه و فرامنطقه است و باید توجه داشت که عدم موفقیت سیاست‌های ابلاغی علاوه بر صرف هزینه‌های زیاد مالی و انسانی، بازتاب جهانی خواهد داشت. به گفته یکی از مدیران امور بین الملل وزارت (کد ۹): "شکل‌گیری ارتباط مستمر میان سیاست‌گذاران، مجریان و پژوهشگران در فرایند بین المللی سازی منجر به

در سطح بین المللی و سوم رشد سواد فرهنگی جامعه به واسطه افزایش سطح ارتباط و تعامل در سطح بین المللی."

۱-۴ فناوری اطلاعات

بررسی توسعه‌ی یافتگی شاخص‌های فناوری اطلاعات و جایگاه آموزش عالی بین المللی در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که بین این دو موضوع ارتباط دو سویه وجود دارد. از دیدگاه یکی از روسای دانشگاه‌های علوم پزشکی (کد ۳): "حرکت در مسیر بین المللی سازی آموزش عالی بدون توسعه‌ی فناوری اطلاعات قابل تصور نیست، با توجه به رقابتی که در بین کشورها در خصوص جذب دانشجوی خارجی و رتبه بندی‌های دانشگاهی وجود دارد باید برای توسعه‌ی ابعاد فناوری از قبیل هوشمندسازی، آموزش مجازی، سرعت و دسترسی به اینترنت، ارائه‌ی خدمات الکترونیکی و سواد فناوری برنامه ریزی و سرمایه گذاری در سطح دولت صورت پذیرد."

۱-۵ اسناد ملی

همواره یکی از پشتیبان‌های اصلی تحقق یک سیاست اسناد بالادستی است، موضوع بین المللی سازی آموزش عالی در اسناد مختلف ملی به وضوح مورد تاکید قرار گرفته است. به گفته یکی از اساتید مدیریت آموزشی (کد ۲): "صرف تدوین و ابلاغ اسناد ملی برای بین المللی سازی دانشگاه‌ها کافی نیست بلکه تحقق جایگاه منطقه‌ای و جهانی مورد انتظار نیازمند برنامه ریزی، هماهنگی، تامین بودجه و نظارت عالی است."

۱-۶ امنیت ملی

امنیت ملی شامل ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، نظامی، فرهنگی، حقوقی و زیست محیطی است. امنیت سرمایه گذاری، اشتغال و درآمد از منظر امنیت اقتصادی، سطح آزادی‌های سیاسی مردم و میزان ارتباط سیاسی کشور با سایر کشورها از منظر امنیت سیاسی، عدم وجود جنگ‌های داخلی

۲-۴ برنامه‌ی راهبردی

در متون و مصاحبه‌های مربوط به بین‌المللی سازی به وجود برنامه‌ی راهبردی و تفکر استراتژیک به دلیل ماهیت فرایندی، توسعه‌ای، پیچیده، بین‌بخشی و فرابخشی بین‌المللی سازی در سطح دولت و دانشگاه تاکید شده است. در سطح دولت به نظر می‌رسد اتخاذ سیاست‌های منتج شده از سیاست پژوهی و تدوین قوانین و مقررات در مطالب پیش‌گفت، بدون وجود یک برنامه‌ی راهبردی که به منزله نقشه راه و تضمین‌کننده پیشبرد سیاست‌ها باشد معنا و مفهوم نخواهد داشت. به گفته استاد مدیریت آموزشی (کد ۶): "تدوین برنامه‌ی راهبردی برای بین‌المللی سازی آموزش عالی در سطح دولت در صورتی موفقیت‌آمیز خواهد بود که اولاً راهبردها منطبق بر واقعیت و با بررسی دقیق نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدیدهای ملی و دانشگاهی با مشارکت کلیه ذینفعان تدوین شده باشد و دوماً ضمانت اجرایی برنامه و منابع مورد نیاز در سطح نهادهای دولتی و دانشگاه‌ها پیش‌بینی شده باشد و نهایتاً اجرای برنامه در تمام سطوح به دقت مورد نظارت و ممیزی قرار گیرد."

۲-۵ سیاست خارجی

سطح روابط سیاسی کشور با سایر کشورها و توجه به آموزش عالی به‌عنوان بعد چهارم سیاست، شالوده اصلی بین‌المللی سازی آموزش عالی در بعد سیاسی است. به گفته یکی از مدیران امور بین‌الملل وزارت (کد ۴): "سیاست خارجی پنجره ورود دانشگاه‌ها به عرصه بین‌المللی است و هرچه روابط سیاسی کشور گسترده و دوستانه باشد دانشگاه‌ها در تبادلات علمی، آموزشی، پژوهشی و جابجایی استاد و دانشجو موفق‌تر خواهند بود."

۲-۶ بودجه‌ی آموزش عالی

در چک لیست‌های ارزیابی بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها از جمله چک لیست مرکز توسعه‌ی آموزش عالی و چک لیست

تقویت شبکه‌ی دانش - سیاست و تقویت وجه عقلانی سیاست‌گذاری می‌گردد و تا زمانی که ایده‌ها، تجربیات، انتقادات و مطالعات انجام شده توسط محققان مورد اقبال سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران اصلی بین‌المللی سازی قرار نگیرد اجرای سیاست‌های ابلاغی را نمی‌توان تضمین نمود."

۲-۲ سیاست‌گذاری

سیاست‌گذاری به معنای تعیین سیاست‌های کلان دولت در رابطه با بین‌المللی سازی آموزش عالی، از مهم‌ترین اموری است که باید در سطح دولت انجام پذیرد. مهم‌ترین چالش‌های ذکر شده از سوی اساتید و مدیران ارشد اجرایی در خصوص سیاست‌گذاری بین‌المللی سازی آموزش عالی (کدهای ۶-۸-۱۰-۱۴-۱۸) عبارت بود از: "تعدد نهادهای سیاست‌گذار، عدم مطالعه دقیق ظرفیت‌ها و امکانات کشور، عدم تطابق رویکردها و راهبردها با اهداف، عدم درگیر نمودن ذینفعان کلیدی و مجریان در تدوین سیاست‌ها، عدم توجه به نحوه‌ی پایش و نظارت دقیق اجرای سیاست‌ها، عدم پیش‌بینی دقیق بودجه و منابع مورد نیاز در بسته‌های سیاستی و عمر کوتاه دوره‌های تصدی مدیریت در ایران."

۲-۳ قانون‌گذاری

اجرای کامل یک سیاست نیاز به حمایت قانون دارد، بنابراین در کنار سیاست‌گذاری می‌بایست قوانین و مقررات کلان توسط نهادهای قانونی برای حمایت از اهداف بین‌المللی سازی آموزش عالی ابلاغ گردد. از نظر یکی از معاونین آموزشی دانشگاه (کد ۷): "فرایند صدور روادید، جذب دانشجوی خارجی، تبادل استاد، حضور سرمایه‌گذاران خارجی، صادرات خدمات و محصولات علوم پزشکی، آموزش زبان خارجی، خصوصی سازی و ارتباط دانشگاه با صنعت از مهم‌ترین مسائل مرتبط با بین‌المللی سازی آموزش عالی است که نیاز به بازبینی مقررات و قانون‌گذاری شفاف دارد."

۳- توسعه‌ی کشور

۳-۱ توسعه‌ی علمی

یکی از مهم‌ترین پیامدهای بین المللی سازی آموزش عالی برای کشور موضوع توسعه‌ی علمی است. به گفته یکی از اساتید مدیریت آموزشی (کد ۸): "بین المللی سازی از طریق توسعه‌ی توانمندی اساتید و دانشجویان، توسعه‌ی پژوهش و نوآوری در سطح بین المللی، تبادل دانشجو و استاد، جذب نخبگان ایرانی غیر مقیم و خارجی، توسعه‌ی فضا و امکانات علمی مطابق با استانداردهای بین المللی، بکارگیری زبان انگلیسی، اعتباربخشی بین المللی، ارتقاء کیفیت خدمات آموزشی و توسعه‌ی ارتباط و همکاری علمی در سطح بین المللی موجب بهبود جایگاه علمی کشور در بلند مدت خواهد شد."

۳-۲ توسعه‌ی اقتصادی

از نظر اقتصادی استدلال می‌شود که بین المللی شدن آموزش عالی می‌تواند اقتصاد کشورها را نجات دهد، مهم‌ترین عوامل توسعه‌ی اقتصادی از محل بین المللی سازی آموزش عالی عبارت است از:

• صنعت آموزش عالی

آموزش عالی برای کشورهایی که امکان جذب دانشجو خارجی و یا تاسیس شعبه در خارج از کشور را دارند میلیاردها دلار گردش مالی به همراه دارد، بررسی وضعیت تولید ناخالص داخلی کشورها نشان می‌دهد که تمامی کشورهای پیشرفته و در حال توسعه برنامه‌های کلان و بلند مدت برای افزایش سهم اقتصاد از محل آموزش عالی دارند. به گفته یکی از معاونین آموزشی دانشگاه (کد ۵): "آموزش عالی یک صنعت شناخته شده در تمام دنیا است و عدم حرکت کشور در این مسیر نه تنها برای آموزش عالی بلکه برای اقتصاد کشور تهدیدی اساسی به شمار می‌رود، سالانه به دنبال مهاجرت تحصیلی دانشجویان سهم قابل توجهی

اشای زاوا مقدار و نوع ساختار بودجه تخصیص یافته دانشگاه برای فعالیت‌های مختلف بین المللی مورد توجه است. در کشورهایی که پیشرو در امر بین المللی سازی و تجاری سازی آموزش عالی هستند علی‌رغم استقلال دانشگاه‌ها از نظر وابستگی به منابع دولتی به دلیل درآمد زایی که دارند همچنان حمایت دولت از آموزش عالی در نظام بودجه‌ای قابل توجه است. بودجه وزارت بهداشت و درمان ایران توأمأ باید جوابگوی نیازهای بهداشتی و درمانی عموم مردم از یک سو و آموزش و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز در کنار تحقیقات و نوآوری علوم پزشکی از سوی دیگر باشد این مساله موجب شده که سهم این وزارت از بودجه کشور همواره چالش برانگیز و مورد انتقاد مجریان آن باشد. به گفته یکی از روسای دانشگاه‌ها (کد ۳): "برای حرکت در مسیر بین المللی شدن پیش بینی و برآورد دقیق سرمایه مورد نیاز ضروری است چرا که اجرای سیاست و برنامه‌های بین المللی سازی بدون پشتوانه مالی منجر به شکست خواهد شد."

۲-۷ تجاری سازی آموزش عالی

در سال‌های اخیر آموزش عالی در سراسر جهان به یک کالای تجاری پر سود تبدیل شده و سهم این صنعت در تولید ناخالص داخلی نشان دهنده موفقیت دانشگاه‌ها برای تولید درآمد و مشارکت در توسعه‌ی اقتصادی کشورها است. به گفته یکی از معاونین پژوهشی دانشگاه (کد ۱۳): "برای افزایش سهم دانشگاه‌ها در تولید ناخالص داخلی باید به سمت تجاری سازی آموزش عالی حرکت نمود و تجاری سازی مستلزم افزایش کیفیت و استانداردهای خدمات دانشگاهی، افزایش اعتبار مدارک دانشگاهی، شرکت در رتبه بندی‌های معتبر، جذب دانشجوی خارجی، تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت، توسعه‌ی کارآفرینی، توسعه مراکز رشد و فناوری، توسعه صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان است."

دانشجوی خارجی، جذب گرننت، کار آفرینی، توریسم درمانی، جذب سرمایه‌ی خارجی، فروش خدمات آموزشی و صادرات دارو و تجهیزات پزشکی موجب افزایش و تنوع بخشی درآمد دانشگاه‌های علوم پزشکی می‌گردد."

۳-۳ توسعه‌ی سیاسی

همکاری آموزشی و تحقیقاتی میان کشورها به منزله‌ی نوعی سرمایه گذاری برای آینده روابط دیپلماتیک میان ملت‌ها محسوب می‌شود و بسیاری از کشورها از طریق تبادل استاد، دانشجو و برنامه‌های آموزشی و پژوهشی به دنبال توسعه روابط سیاسی در قالب نظام آموزشی هستند. به گفته یکی از مدیران امور بین الملل وزارت (کد ۹): "تبادل اساتید، دانشجویان و کارکنان نظام آموزش عالی با سایر کشورها، انعقاد تفاهم نامه‌های آموزشی و پژوهشی بین المللی، برگزاری دوره‌های آموزشی مشترک، تاسیس شعبه‌های دانشگاهی در سایر کشورها و حضور جامعه‌ی دانشگاهی در رویدادهای علمی بین المللی از مصادیق توسعه سیاسی کشورها به واسطه‌ی آموزش عالی بین المللی است."

۳-۴ توسعه‌ی فرهنگی

دانشگاه بین المللی فرصت آشنایی با تفاوت‌های فرهنگی، مذهبی، زبان و عقاید مختلف را برای دانشجویان، اساتید، کارکنان و عموم مردم یک کشور فراهم می‌نماید. تجربه‌ی کشورهای پیشرو در امر بین المللی سازی آموزش عالی نشان می‌دهد که جامعه‌ی دانشگاهی و عموم مردم از طریق تماس با فرهنگ‌های مختلف تاب آوری و انعطاف پذیری بالایی نسبت به پذیرش تفاوت‌های فرهنگی و نژادی دارند. به گفته یکی از معاونین پژوهشی دانشگاه (کد ۱۵): "آموزش عالی بین المللی این فرصت را فراهم می‌کند تا کشورها هم فرهنگ خود را به جهانیان معرفی نمایند و هم شناخت و سواد فرهنگی مردم خود را توسعه دهند در این میان توجه به حفظ تمامیت فرهنگ ملی باید مورد توجه

سرمایه‌ی انسانی و ارز از کشور خارج می‌شود و این در حالی است که کیفیت و اعتبار دانشگاه‌های کشور ظرفیت بهره برداری از این سرمایه را دارد."

• جذب سرمایه‌ی فکری و نیروی کار

در کشورهای توسعه یافته جذب دانشجو خارجی تنها با هدف کسب درآمد نیست، این کشورها با جذب افراد باهوش و مستعد از سایر کشورها علاوه بر جبران رشد پایین جمعیت، موجبات رشد اقتصادی از طریق ارتقا شاخص‌های نیروی انسانی را نیز فراهم می‌آورند، به گفته یکی از روسای دانشگاه‌ها (کد ۱۱): "پدیده فرار مغزها با خروج سرمایه انسانی و مالی خسارات جبران ناپذیری به کشور وارد می‌کند، حرکت دانشگاه‌ها به سمت بین المللی شدن همراه با افزایش کیفیت و اعتبار مدرک، توسعه‌ی مهارت فارغ التحصیلان و ایجاد زمینه‌ی اشتغال می‌تواند تا حد زیادی از بروز این مساله جلوگیری نماید."

• صنعت گردشگری

بین صنعت گردشگری و بین المللی سازی آموزش عالی ارتباط دو سویه وجود دارد و رشد هر یک بر رشد دیگری اثر مثبت دارد. به گفته یکی از مدیران امور بین الملل دانشگاه (کد ۹): "دانشگاه‌های علوم پزشکی ظرفیت خوبی برای جذب دانشجو خارجی برای تحصیل در رشته‌های علوم پزشکی و جذب بیمار در قالب توریسم درمانی دارند و این ظرفیت علاوه بر درآمدزایی در بلند مدت موجب توسعه صنعت گردشگری کشور نیز خواهد شد."

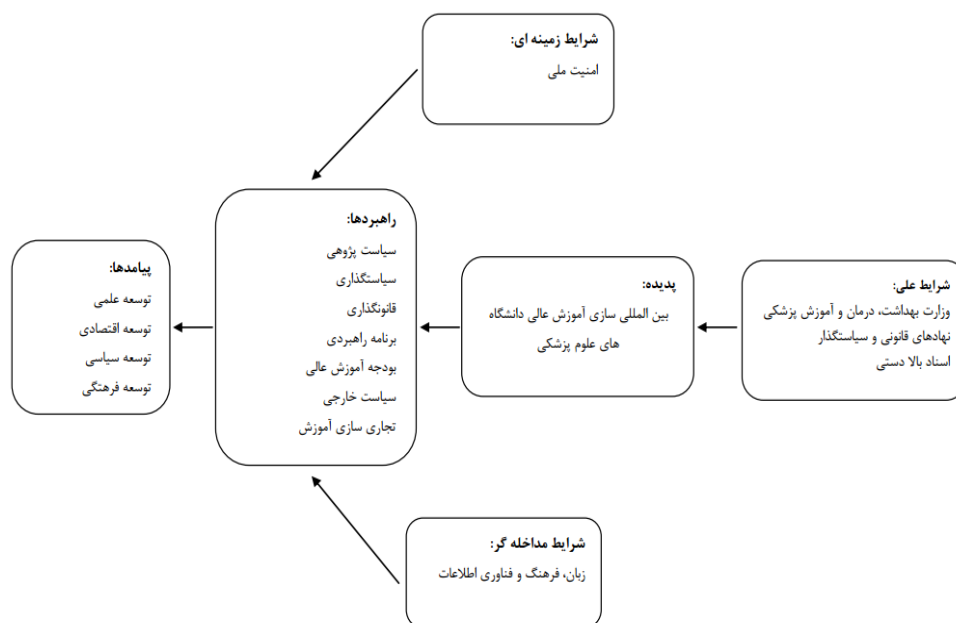
• درآمد دانشگاه

بین المللی سازی آموزش عالی در بسیاری از کشورهای توسعه یافته موجب درآمدزایی دانشگاه و کاهش وابستگی به منابع دولتی گردیده است. از دیدگاه یکی از مدیران ارشد حوزه‌ی آموزش وزارت (کد ۱۶): "بین المللی سازی آموزش عالی به واسطه‌ی توسعه تحقیقات و نوآوری، شهریه‌ی

عامل: وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، نهادهای قانونی و سیاست‌گذار و اسناد ملی به‌عنوان شرایط علی شناسایی شدند که در واقع علت اصلی حرکت به سمت بین المللی شدن هستند. شرایط مداخله‌گر، شرایط وسیع و عامی هستند که به‌عنوان تسهیلگر و محدود کننده راهبردها عمل می‌کنند، در این مطالعه ۲ عامل: زبان و فرهنگ، فناوری اطلاعات به‌عنوان عوامل مداخله‌گر شناسایی شدند. عوامل زمینه‌ای عواملی هستند که راهبردها در بستر آنها واقع می‌شوند، عامل امنیت ملی در این طبقه جای گرفت. نمودار ۱ ارتباط بین نقش‌های مختلف دولت در بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی را نشان می‌دهد.

قرار گیرد تا دستخوش تغییر و دگرگونی عمده نگردد". برای نشان دادن ارتباط بین عوامل مختلف نقش دولت در بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور از دیاگرام نظریه زمینه‌ای استفاده کردیم. مطابق نظریه زمینه‌ای پدیده که در این مطالعه بین المللی سازی آموزش عالی است با سه دسته عوامل شرایطی، راهبردها و پیامد در ارتباط است. عوامل شرایطی خود به سه دسته شرایط علی، مداخله‌گر و زمینه‌ای تقسیم بندی می‌شوند. شرایط علی رویدادهایی هستند که موقعیت‌ها، مباحث و مسائل مرتبط با پدیده را خلق می‌کنند و تا حدی تشریح می‌کنند که چرا و چگونه افراد و گروه‌ها به پدیده مبادرت می‌ورزند، از بین عوامل شرایطی ۳

نمودار ۱: ارتباط بین عوامل نقش دولت در بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی

بحث

حاکمیتی نام گرفتند از نظر ارتباط با بین المللی سازی آموزش عالی و راهبردهای دولت متشکل از سه دسته شرایط علی (۳ عامل)، مداخله‌گر (۲ عامل) و زمینه‌ای (۱ عامل) هستند. شرایط علی حاکمیت عبارت بود از: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، نهادهای قانونی و سیاست‌گذار و اسناد

نقش دولت در بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی طی مطالعه‌ی کیفی و روش نظریه زمینه‌ای با ۱۷ عامل در سه گروه عوامل شرایطی (۶ عامل)، راهبرد (۷ عامل) و پیامد (۴ عامل) شناسایی گردید. عوامل شرایطی که عوامل

نخست اینکه فرهنگ دانشگاه و جامعه باید پذیرش بین المللی شدن را داشته باشد این پذیرش مستلزم احترام به تفاوت‌های بین فرهنگی است که از مسیر آموزش فرهنگ ملی و آشنایی با فرهنگ سایر کشورها فراهم می‌شود، دوم حفظ فرهنگ ملی - مذهبی کشور در مقابل بین المللی سازی است که این موضوع نیاز به مطالعه و برنامه ریزی جهت معرفی فرهنگ ایرانی - اسلامی در سطح بین المللی همزمان با تقویت ابعاد فرهنگ ملی دارد. توسعه فناوری اطلاعات یک راهبرد اساسی برای توسعه آموزش عالی بین المللی است چرا که امروزه فناوری اطلاعات بستر ارتباط در سطح بین المللی است، از نظر خبرگان مسائلی از قبیل سرعت و سطح دسترسی به اینترنت، سواد فناوری اطلاعات، ارائه خدمات الکترونیک، آموزش مجازی و بطور کلی ارتقاء شاخص‌های فاوا در سطح کشور و دانشگاه‌ها نیازمند برنامه ریزی و سرمایه گذاری در سطح ملی است.

امنیت ملی با ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، حقوقی، نظامی و زیست محیطی به‌عنوان عامل زمینه‌ای حاکمیت شناسایی شد به این معنی که امنیت ملی بسان بستری است که راهبردها در آن واقع می‌شوند و مناسب بودن بستر اجرای راهبردها را تضمین و تسریع خواهد کرد. در خصوص تبادل دانشجو، استاد و برنامه‌های آموزشی و پژوهشی با سایر کشورها بحث امنیت ملی کشور مقصد اولین و مهم‌ترین مساله‌ای است که به اذهان متبادر می‌گردد بنابراین جامعه دانشگاهی انتظار دارد ابعاد مختلف امنیت ملی از سوی دولت فراهم شود تا دانشگاه‌ها بتوانند خدمات آموزشی و پژوهشی خود را در سطح بین المللی ارائه نمایند.

راهبردهای دولت که در واقع اقداماتی هستند که بایستی دولت در راستای بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی انجام دهد از دیدگاه خبرگان شامل ۷ عامل سیاست پژوهی - سیاست‌گذاری - قانونگذاری - برنامه‌ی راهبردی - سیاست خارجی - تامین بودجه و تجاری سازی

ملی، بدین معنا که عوامل یاد شده بصورت مستقیم روی بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌ها اثر گذار هستند و تا زمانی که این عوامل حرکت مورد نیاز را شروع نکنند بین المللی سازی محقق نخواهد شد. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به‌عنوان متولی اصلی بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی وظیفه‌ی تعیین سیاست‌ها و برنامه‌های کلان، تامین بودجه، هماهنگی، نظارت و حمایت از دانشگاه‌های علوم پزشکی را در مسیر بین المللی شدن بر عهده دارد. ماهیت بین المللی سازی آموزش عالی به گونه‌ای است که در بدنه‌ی حاکمیت وزارتخانه‌ها و نهادهای دولتی و غیر دولتی متعددی در امر سیاست‌گذاری و برنامه ریزی آن دخالت دارند، تعدد این نهادها، شفاف نبودن شرح وظایف و حدود اختیارات، موازی کاری و بعضاً تداخل منافع مسائلی هستند که نیاز به شفاف سازی دارد و پیشنهاد غالب خبرگان معرفی یک نهاد مشخص برای پیگیری بین المللی سازی در سطح دولت و دانشگاه‌ها است. حاکمیت از طریق اسناد بالادستی سیاست‌های کلان را اعلام می‌کند، سال‌های اخیر موضوع بین المللی سازی آموزش عالی به روشنی در اسناد بالادستی مورد تاکید قرار گرفته است ولی تحقق اهداف مورد انتظار نیاز به بازبینی دستورالعمل‌های اجرایی، ایجاد ضمانت اجرایی، تامین بودجه و نظارت عالی دارد.

شرایط مداخله‌گر حاکمیت عبارت بود از زبان، فرهنگ و فناوری اطلاعات در واقع این عوامل می‌توانند اجرای راهبردهای دولت را تسهیل و یا به‌عنوان یک مانع عمل کنند، در حال حاضر یکی از مهم‌ترین موانع پذیرش دانشجو خارجی از دیدگاه خبرگان مساله زبان است لذا برنامه ریزی و سرمایه گذاری به منظور آموزش و یادگیری زبان دوم در سطح جامعه‌ی دانشگاهی، مدارس و عموم مردم به منظور ایجاد زمینه‌ی بین المللی سازی مورد تاکید قرار گرفت. در خصوص مساله فرهنگ دو موضوع عمده مطرح است،

انعقاد تفاهم نامه‌های آموزشی و پژوهشی با سایر کشورها، جذب دانشجوی خارجی، تبادل استاد، برگزاری همایش‌های علمی بین المللی، حضور جامعه‌ی دانشگاهی در رویدادهای علمی بین المللی، شرکت فعال دانشگاه‌های علوم پزشکی در نمایشگاه‌های مربوطه مورد تاکید خبرگان بود.

دولت برای استفاده بهینه از منابع پایدار برای توسعه‌ی اقتصادی بایستی به مقوله آموزش عالی نگاه ویژه‌ای داشته باشد، افزایش سهم آموزش عالی از تولید ناخالص داخلی نیازمند تجاری سازی آموزش عالی از طریق کارآفرینی، توسعه‌ی محصولات دانش بنیان، تبادل استاد و دانشجو، ارتقاء کیفیت و استانداردسازی خدمات آموزشی دانشگاه‌ها، توسعه‌ی کمی و کیفی مراکز تحقیقاتی، توریسم درمانی و صادرات محصولات و خدمات حوزه‌ی پزشکی است.

پیامدهای بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی در سطح دولت به‌عنوان عواملی که انتظار می‌رود با بین المللی شدن دانشگاه‌ها در بلند مدت محقق گردد عبارت است از توسعه در ابعاد علمی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی. در خصوص توسعه‌ی علمی مطابق فرمایش رهبر فرزانه انقلاب در بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، مساله‌ی آموزش و پژوهش از مسائل مهم در توسعه‌ی همه جانبه کشور است و به ظن خبرگان بین المللی سازی آموزش عالی موجب ارتقاء جایگاه علمی کشور خواهد شد. انتظار می‌رود بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی از طریق کاهش وابستگی دانشگاه‌ها به منابع دولتی و در مقابل درآمدزایی ناشی از جذب دانشجو، ارتباط با صنعت، ارتقاء سلامت جامعه، اشتغال زایی، توریسم درمانی، جذب اعتبارات پژوهشی بین المللی و سرمایه گذاری بخش خصوصی و خارجی موجب افزایش سهم آموزش از تولید ناخالص داخلی و توسعه‌ی اقتصادی کشور گردد.

توسعه‌ی سیاسی کشور از مسیر آموزش عالی بین المللی یکی از مهم ترین پیامدهای مورد انتظار است چرا که فعالیت

آموزش عالی است. سیاست پژوهی با هدف تقویت وجه عقلانی سیاست‌گذاری و ایجاد ارتباط بین سیاست‌گذاران، مجریان و پژوهشگران به‌عنوان گام نخست راهبردها تعیین شد، مساله‌ای که با توجه به پیچیدگی ابعاد بین المللی سازی آموزش عالی می‌بایست مورد توجه واقع شود تا سیاست‌های کلان دولت مطابق با وضعیت اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و علمی کشور تبیین و اهداف واقع بینانه برای آن‌ها ترسیم گردد. به دنبال سیاست پژوهی، سیاست‌گذاری به معنای تعیین سیاست‌ها و مسیر حرکت کشور در فرایند بین المللی سازی آموزش عالی از وظایف مهم دولت باید باشد، از دیدگاه خبرگان تعدد نهادهای سیاست‌گذار موجب گردیده عملاً سیاست‌گذاری بین المللی سازی آموزش عالی بصورت پراکنده، موازی و ناهمسو صورت پذیرد بنابراین یکپارچه سازی سیاست‌های ابلاغی و ایجاد تعهد در سطوح مختلف مدیریتی نسبت به اجرای سیاست‌ها به‌عنوان راهکار بهبود وضعیت سیاست‌گذاری مورد تاکید قرار گرفت.

قانون‌گذاری به منظور تدوین قوانین شفاف و همسو با سیاست‌های بین المللی سازی آموزش عالی اقدامی است که باید در سطح دولت صورت پذیرد، وجود قوانین غیرهمسو، بروکراتیک و بعضاً متضاد با سیاست‌های ابلاغی از مهم ترین چالش‌های مربوط به قانون‌گذاری است که نیاز به توجه و بازبینی دارد.

تدوین برنامه‌ی راهبردی بین المللی سازی آموزش عالی هسته اصلی راهبردهای دولت در امر بین المللی سازی شناخته شد، تدوین برنامه‌ی راهبردی مستلزم تفکر استراتژیک، جلب مشارکت ذینفعان، مطالعه و تحلیل عمیق وضعیت موجود، آینده پژوهشی، ضمانت اجرایی، تامین بودجه و از همه مهم تر نظارت و بازبینی است.

بین المللی سازی آموزش عالی بدون توسعه روابط سیاسی با سایر کشورها قابل تصور نیست لذا توسعه‌ی دیپلماسی علمی به‌عنوان یکی از گفتمان‌های غالب سیاست خارجی از طریق

عوامل یاد شده بر فرایند بین المللی سازی آموزش عالی هستند متهی وجه تمایز و نوآوری پژوهش حاضر تبیین جایگاه نقش دولت در رابطه با عوامل یاد شده و تعیین نقش-های مختلف دولت از نظر ارتباط با بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور به تفکیک عوامل شرایطی، راهبرد و پیامد بود.

نتیجه گیری

بین المللی سازی آموزش عالی به منظور مدیریت اثرات جهانی شدن و تاکید اسناد بالادستی کشور یک اولویت و ضرورت برای مدیریت دانشگاه‌های علوم پزشکی محسوب می‌شود، بین المللی سازی فرایندی پیچیده، بین بخشی و وابسته به کنش‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است لذا نقش دولت در خلق این پدیده قابل توجه است. به منظور حرکت دانشگاه‌ها در مسیر بین المللی شدن، دولت می‌بایست شرایط لازم را از قبیل تامین امنیت ملی، توسعه‌ی زبان و فرهنگ، توسعه فناوری اطلاعات، تدوین و ابلاغ اسناد ملی و هماهنگی نهادهای قانونی و سیاست‌گذار را فراهم نماید. راهبردها یا اقدامات مورد انتظار در بدنه‌ی دولت برای بین المللی سازی آموزش عالی عبارتند از سیاست پژوهی، سیاست‌گذاری، قانونگذاری، تدوین برنامه‌ی راهبردی، تامین بودجه، توسعه‌ی سیاست خارجی و تجاری سازی آموزش عالی. چنانچه شرایط پیش گفت و راهبردها از سوی دولت فراهم شود توسعه‌ی علمی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور به واسطه بین المللی سازی آموزش عالی به‌عنوان مهم-ترین پیامدها در بلند مدت محقق خواهد شد.

تقدیر و تشکر

مقاله برگرفته از رساله‌ی دکترای مدیریت آموزشی با کد شناسایی ۱۳۸۲۱۲۱۲۹۶۲۰۱۶ مصوب ۱۳۹۶/۱۲/۲۱ دانشگاه آزاد اسلامی است، از زحمات و همکاری کلیه‌ی اساتید،

آموزشی و پژوهشی بین المللی دانشگاه‌ها در بلند مدت موجب ایجاد همکاری و ارتباط بین کشور با سایر کشورها خواهد شد.

دانشگاه‌ها بهترین ظرفیت را برای سرمایه گذاری فرهنگی دارند بنابراین توسعه‌ی فرهنگی با هدف حفظ و ارتقاء فرهنگ ملی از یک سو و معرفی فرهنگ ایرانی-اسلامی در سطح بین المللی از سوی دیگر از مهم‌ترین پیامدهای بین المللی سازی آموزش عالی شناخته شد.

نتایج مطالعه‌ی کوراج (۷) که به منافع اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و علمی بین المللی سازی آموزش عالی اشاره داشت با پیامدهای مورد انتظار بین المللی سازی این مطالعه همخوانی دارد، وی همچنین به وجود برنامه‌ی راهبردی، حمایت دولت و توسعه‌ی زبان انگلیسی در مسیر بین المللی سازی تاکید داشت که با عوامل برنامه‌ی راهبردی، بودجه آموزش عالی، سیاست‌گذاری، قانون‌گذاری و زبان در مطالعه‌ی حاضر همراستایی دارد. در مطالعه‌ی نقش دولت در بین المللی شدن دانشگاه‌های کشور چین، لی (۸) بر حمایت، طراحی راهبردها، برنامه‌های کلان و نقش ناظر و هماهنگ کنندگی دولت تاکید داشت که با عوامل موجود در حاکمیت و راهبردهای دولت مطالعه‌ی حاضر همخوانی دارد. در مطالعه‌ی روند بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه آکسفورد (۹) نقش دولت در کشورهای پیشرو و در حال پیشرفت از نظر بین المللی سازی آموزش عالی شامل ابلاغ سیاست‌های کلان، تدوین برنامه‌ی راهبردی، حمایت و تامین بودجه بود که با عوامل شناسایی شده در این مطالعه مطابقت دارد. مطابق نتایج مطالعات صورت گرفته توسط زمانی منش (۱۲، ۱۳)، عارفی و عزیزی (۱۴)، فتحی و اجارگاه (۱۵) و حق دوست (۱۶) در سطح دانشگاه‌های علوم پزشکی و وزارت علوم کشور عوامل سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، امنیتی، زبان و فناوری به‌عنوان عوامل موثر در بین المللی سازی دانشگاه‌ها شناسایی شدند و از این منظر یافته‌های پژوهش حاضر نیز تایید کننده تاثیر

در مسیر تحقق این پژوهش کمال تشکر و امتنان را داریم.

عوامل اجرایی وزارت بهداشت و دانشگاه‌های علوم پزشکی

References

- 1- Wit H, Knight J. Quality and Internationalisation in Higher Education. Paris: OECD Publishing; 1999.
- 2- Khorasani A. Internationalization of Higher Education. Tehran: Shahid Beheshti University; 2016.
- 3- Mitchell DE, Nielsen SY. Internationalization and globalization in higher education. Globalization-education and management agendas: InTech; 2012.
- 4- Knight J. Updating the definition of internationalization. International Higher Education. 2003;33(6):2-3.
- 5- Hénard F, Diamond L, Roseveare D. Approaches to internationalisation and their implications for strategic management and institutional practice. IMHE Institutional Management in Higher Education. 2012;11.
- 6- Vaira M. Globalization and higher education organizational change: A framework for analysis. Higher Education. 2004;48(4):483-510 .
- 7- Curaj A, Deca L, Pricopie R. European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies. Springer; 2018.
- 8- Li F. The Internationalization of Higher Education in China: The Role of Government. Journal of International Education Research. 2016;12(1):47-52.
- 9- Benson K. International trends in higher education 2015: University of Oxford, The International Strategy Office; 2015.
- 10- Zamani Manesh H, Jamali-Tazeh Kand M, Nazari R. Effective factors on Internationalization of Medical Education from Faculty Members' Viewpoints in Shahid Beheshti University of Medical Sciences Members. Research in Medical Education. 2018;10(2):38-45.
- 11- Zamani-Manesh H, Khorasani A, Bakhtiari T. Designing a Native Model for the Internationalization of Iran's Medical Sciences Universities: A Qualitative Study. Research in Medical Education. 2017;9(2):56-44.
- 12- Arefi M, Azizi A. Feasibility study of the internationalization of public universities in Tehran (case study Shahid Beheshti university & Tehran university). Strategic Studies of public policy. 2018;8(26):41-63.
- 13- Fathi Vajargah K, Arefi M, Zamani Manesh H. Challenges for Internationalization of Higher Education in Shahid Beheshti University. Training & Learning Researches. 2014;2(3):35-48.
- 14- Glaser BG, Strauss AL, Strutzel E. The discovery of grounded theory; strategies for qualitative research. Nursing Research. 1968;17(4):364.
- 15- Homan H. A Practical Guide to Qualitative Research. SAMT; 2006. p. 215.
- 16- Mohamadpour A. Qualitative research method: sociologists; 2012. 416 p.
- 17- Strauss A, Corbin JM. Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. London, UK: Sage; 1998.